

HAVISTENCOMPETENT

Kwaliteit, kwaliteitszorg en
certificering

---

1 Inhoudsopgave

1	Inhoudsopgave	2
2	Inleiding.....	3
3	Doelstellingen HaCo en het kwaliteitszorgsysteem	4
3.1	Doelstellingen.....	4
3.2	Kwaliteitszorgsysteem.....	5
3.3	Visitatietraining	5
4	Cyclus	6
5	Methodiek.....	7
5.1	Waardering van kwaliteit	7
5.2	Oordeel van kwaliteit – audit commissie	7
5.3	Commissie van bezwaar	8
6	Bijlage 1: Kwaliteitsmatrix: Niveaus	9
7	Bijlage 2: Kwaliteitsmatrix: Indicatoren	12

2 Inleiding

Vijf schoolleiders startten in 2003 een initiatief om het havo onderwijs een eigen gezicht en plek te geven in het Nederlandse onderwijsbestel. Zij willen het havo op de onderwijsagenda zetten met een onderwijsprogramma dat als doel heeft om met het ontwikkelen van een aantal basiscompetenties de aansluiting op het hbo te verbeteren. Al snel sluiten zich andere scholen met een havo afdeling aan bij dit initiatief. In 2008 wordt de Stichting Havisten Competent in het leven geroepen en acht jaar later zijn 33 scholen bij de stichting aangesloten. Deze scholen komen regelmatig bij elkaar, wisselen *good practices* en materiaal uit en houden jaarlijks een congres.

Havisten competent is erkend als excellentie programma¹ door het Europees Platform en door de VO-raad². In het rapport *Excellentie in het Voortgezet Onderwijs. Ambitie mag!* van het Platform Bèta Techniek wordt de havo (nog) nauwelijks genoemd maar hier zit wel ontwikkeling in. De Inspectie van het Onderwijs³ denkt na over de vaststelling van de toegevoegde waarde van scholen in aanvulling op de bekende vier inspectie indicatoren. De wet *Kwaliteit in verscheidenheid*⁴ noemt de studiekeuzecheck gesprekken waarin de havist moet aantonen klaar te zijn voor het hbo. Het Kohnstamm Instituut⁵ schrijft: “Studenten die in de havo-opleiding het programma ‘Havisten competent’ hebben doorlopen, hebben daar op enkele punten aantoonbaar voordeel van in hun hbo-propedeuse vergeleken met studenten die het programma niet hebben gevolgd.”

Tijdens het congres van 2013 hebben de havisten competent schoolleiders aangegeven behoefte te hebben te weten aan welke criteria een HaCo-school moet voldoen om zich een HaCo-school te mogen noemen. In het sectorakkoord van 17 april 2014 worden de loopbaan oriëntatie, aansluiting op het hbo en de mogelijkheid tot het uitgeven van een plusdocument (certificaat) bij het diploma genoemd. Deze ontwikkelingen zijn reden te meer om de toegevoegde waarde -- de 21-century skills -- van havisten competent te expliciteren, te borgen en te communiceren. Het hebben van een kwaliteitszorgsysteem en de mogelijkheid tot certificering van aangesloten scholen zijn hier middelen voor. Dit document verschaft u een overzicht van de te nemen stappen om vorenstaande vorm te geven.

---

¹ Europees Platform: EXCELLENTIE DOOR PROFILERING IN HET VOORTGEZET ONDERWIJS Een verkenning van de kwaliteitszorgsystemen bij profielorganisaties die zich richten op talentontwikkeling en excellentie in het voortgezet onderwijs.

² In de nulmeting van de VO-raad naar onderwijsverbetering wordt havisten competent als excellentie programma genoemd.

³ <http://www.onderwijsinspectie.nl/onderwijs/Voortgezet+onderwijs/leerwinst-en-toegevoegde-waarde> (bezocht mei 2014)

⁴ <http://wetten.overheid.nl/BWBR0033693>

⁵ Derriks M., Vergeer M.M.. Van havo naar hbo. Ervaringen met het programma Havisten Competent. Amsterdam: Kohnstamm Instituut. ISBN 978-90-6813-912-9.

3 Doelstellingen HaCo en het kwaliteitszorgsysteem

3.1 Doelstellingen

Doelen van het havisten competent kwaliteitszorgsysteem zijn het borgen van de kwaliteit en vaststellen van de criteria waaraan HaCo-scholen moeten voldoen om zich zo te mogen noemen. In de kwaliteitsmatrix worden deze zo concreet mogelijk omschreven.

In het visiedocument en op de website www.havistencompetent.nl staan de doelstellingen van Havisten Competent beschreven. De HaCo-scholen erkennen dat de havist een eigen profiel heeft en hebben zich verbonden aan drie onderwijskundige doelen:

1. competentieontwikkeling van de havist ten behoeve van succesvolle aansluiting op het hbo;
2. het realiseren van een pedagogisch/didactisch klimaat dat past bij het profiel van de havist;
3. het realiseren van een loopbaan oriëntatie programma (LOB) gericht op het hbo.

Ad 1. De HaCo-scholen onderscheiden zich van andere havo's in Nederland door het systematisch en integraal werken aan vijf competenties die beschouwd worden als succesfactoren in het hbo:

1. probleemoplossend werken;
2. samenwerken;
3. beroepshouding ontwikkelen;
4. eigen leerproces sturen (*efficacy*⁶);
5. informatie vaardigheden.

Ad 2. De HaCo-scholen hebben een onderscheidende pedagogische en didactische ambitie en willen de kwaliteit daarvan ontwikkelen en borgen. Aangezien de ambitie van de HaCo-scholen zich richt op het 'afleveren' van competente havoleerlingen aan het hbo en de samenleving, worden er drie gebieden onderscheiden waarop het kwaliteitszorgsysteem zich dient te richten:

1. integraliteit van het HaCo-onderwijs en de begeleiding: competenties, pedagogisch-didactisch klimaat en de loopbaanoriëntatie;
2. aansluiting op en samenwerking met het hbo;
3. samenwerken binnen de school en met de andere scholen aan een samenhangend en effectief havisten competent onderwijsprogramma.

Ad 3. Het LOB-programma is er op gericht de leerling te begeleiden bij zijn profiel- en studiekeuze. Daarbij zal het programma erop gericht zijn te reflecteren op eigen kunnen en op dat wat van hem wordt gevraagd bij zijn studiekeuze. Het samenstellen van een portfolio, te gebruiken voor de studiekeuzecheck van het hbo, maakt hiervan onderdeel uit. Deze bestaat uit de bewijsstukken van het keuzetraject waaronder een motivatiebrief voor de studiekeuze en bewijsstukken die de ontwikkeling en niveau van de competenties laten zien.

---

⁶ Self-efficacy wordt omschreven als het vermogen en de overtuiging om adequaat en efficiënt te handelen in een gegeven situatie.

3.2 Kwaliteitszorgsysteem

Er zijn kwaliteitsindicatoren op de volgende gebieden vast te stellen:

- visie & communicatie
- onderwijs & begeleiding
- personeel & organisatie
- netwerk & netwerken
- effecten & kwaliteit

Er is een ontwikkelgerichte aanpak in de bepaling van de resultaten van de school ten aanzien van havisten competent. In deze aanpak worden drie niveaus onderscheiden: aspirant, deelnemer en excellente school. In het hoofdstuk Methodiek wordt hierop verder ingegaan.

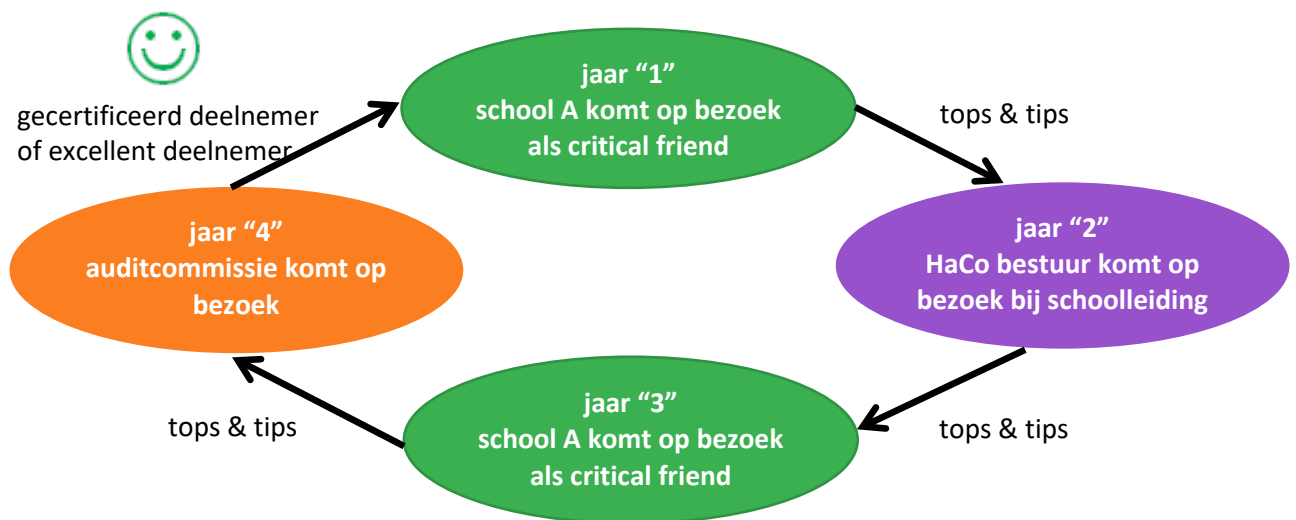
3.3 Visitatietraining

Om de kwaliteit te borgen, wordt er ieder jaar in september een visitatietraining aangeboden. Scholen die starten, zijn verplicht hier aan mee te doen, andere scholen kunnen deelnemen en in het geval van bijvoorbeeld een nieuwe coördinator is deelname zeer aan te bevelen.

4 Cyclus

De HaCo-scholen ondersteunen elkaar in het realiseren van de HaCo-doelstellingen. Binnen het havisten competent netwerk zijn de scholen elkaars *critical friend*. De aanpak is ontwikkelgericht; wat gaat er goed (tops) en wat moet beter (tips). Elke school heeft een eigen leercultuur en is op zijn eigen manier gepositioneerd in zijn regio. Daarom is kadering en het borgen van de kwaliteit nodig. Er is sprake van een vierjaarlijkse cyclus waarin de school zich ontwikkelt naar het niveau van een gecertificeerde deelnemende HaCo-school of excellente HaCo-school.

Ieder stap in de cyclus wordt ondersteund door een draaiboek. Het eerste draaiboek "visitaties critical friend" wordt uitgedeeld tijdens de visitatietraining in september. De andere draaiboeken zijn te downloaden van de website: <http://www.havistencompetent.nl/havisten-competent/kwaliteitszorg/>.

5 Methodiek

5.1 Waardering van kwaliteit

Om tot een uitspraak of tot een beeld te komen van de kwaliteit van het havo-onderwijs in het kader van havisten competent wordt onderstaande methodiek gehanteerd.

In de bijlage Kwaliteitsmatrix zijn twee matrices opgenomen:

- beschrijving van de niveaus, deelnemer, gekwalificeerd deelnemer en excellent deelnemer
- beschrijving van indicatoren die behoren bij de niveaus

De beschrijving van de niveaus en indicatoren is opgedeeld in vijf aandachtsgebieden:

- visie & communicatie
- onderwijs / begeleiding & organisatie
- personeel & organisatie
- netwerk & netwerken
- effecten & kwaliteit

De indicatoren van excellent omvatten de indicatoren van gecertificeerd deelnemer. De indicatoren van gecertificeerd deelnemer omvatten de indicatoren van deelnemer.

Dit gaat als volgt. De school die bezocht wordt geeft in het zelfevaluatieformulier (zie visitatiedocument critical friend) per indicator aan hoe deze zichtbaar is (documenten, website, krantenberichten, ...). Bij elke indicator geeft de school zichzelf tops en tips.

Zoals al hierboven aangegeven heeft de bezoekende school met de bezochte school een gesprek over kwaliteit. De bezoekende school komt ook tot tips en tops van de vijf aandachtsgebieden en eventueel een advies.

5.2 Oordeel van kwaliteit – audit commissie

De auditcommissie bestaat uit een bestuurslid, een onafhankelijke voorzitter en een schoolleider van een van de HaCo scholen.

De auditcommissie komt, tot een waardering en een oordeel.

Hierbij worden de onderstaande waarderingsmogelijkheden voor de aandachtsgebieden gehanteerd (zie 4.2 kwaliteitszorgsysteem):

- 3 = niet of nauwelijks aangetoond
- 5 = matig of deels aangetoond
- 7 = in voldoende mate aangetoond
- 9 = ruimschoots aangetoond

Het HaCo-bestuur zal na bestudering van het oordeel van de auditcommissie het niveau van een school vaststellen.

HAVISTENCOMPETENT

Als de school met de status (gecertificeerde) deelnemer 2 vijven heeft dan stelt de school een verbeterplan op. Als de school met de status excellent 2 vijven heeft dan valt de school terug naar gecertificeerde deelnemer.

Indien de school 3 of meer vijven heeft dan vindt er overleg plaats tussen HaCo-bestuur en de school. Hieruit volgt een verbeterplan waar na 1 jaar uitvoering minimaal 1 vijf is weggewerkt. Dit ter beoordeling van het HaCo-bestuur .

5.3 Commissie van bezwaar

Wanneer een school het niet eens is met het oordeel van het HaCo-bestuur kan zij bezwaar aantekenen. Het bestuur wijst twee personen (buiten het bestuur) aan om advies te geven. Het bestuur weegt dit advies en neemt een finaal besluit. Dit besluit is bindend.

HAVISTENCOMPETENT

6 Bijlage 1: Kwaliteitsmatrix: Niveaus

Beschrijving van de niveaus die bereikt worden in de realisatie van Havisten Competent® in de school

	Deelnemer	Gecertificeerd deelnemer	Excellent deelnemer
Visie & communicatie	1. De school onderschrijft het HaCo gedachtengoed en draagt dit intern uit.	1. De school onderschrijft het HaCo gedachtengoed en draagt dit intern uit. 2. Het HaCo-gedachtengoed leeft bij de schoolgemeenschap en is zichtbaar in documenten en activiteiten. 3. Het HaCo gedachtengoed wordt naar ouders en de lokale omgeving uitgedragen.	1. De school onderschrijft het HaCo gedachtengoed en draagt dit intern uit. 2. Het HaCo gedachtengoed leeft bij de schoolgemeenschap en is zichtbaar in documenten en activiteiten. 3. Het HaCo gedachtengoed wordt naar ouders en de lokale omgeving uitgedragen. 4. De school doet het HaCo-bestuur zo nodig aanbevelingen op het HaCo-beleid.
Onderwijs / begeleiding	1. Er is voor minimaal een leerjaar een HaCo-programma in ontwikkeling waaraan uitvoering wordt gegeven. 2. De leerlingen worden in hun competentie-ontwikkeling gevolgd. 3. Het HaCo-programma wordt jaarlijks geëvalueerd en bijgesteld.	1. Er is voor minimaal twee jaarlagen een HaCo-programma waaraan uitvoering wordt gegeven. 2. De leerlingen worden in hun competentie-ontwikkeling gevolgd. 3. Het HaCo-programma wordt jaarlijks geëvalueerd en bijgesteld.	1. Er is een HaCo-programma voor drie jaarlagen waar uitvoering aangegeven wordt. 2. De leerlingen worden in hun competentie-ontwikkeling gevolgd en in leerjaar 5 wordt het behaalde niveau beoordeeld. 3. Het HaCo-programma wordt jaarlijks geëvalueerd en bijgesteld waarbij de terugkoppeling van de hbo's en/of oud leerlingen een rol speelt.

HAVISTENCOMPETENT

	Deelnemer	Gecertificeerd deelnemer	Excellent deelnemer
Personeel & organisatie	<p>1. Docenten hebben kennis van het HaCo gedachtengoed en vertalen dit naar lesactiviteiten.</p> <p>2. De school stelt middelen beschikbaar om een lesprogramma te ontwikkelen.</p>	<p>1. Docenten houden hun kennis van HaCo bij en vertalen dit naar lesactiviteiten.</p> <p>2. Docenten zijn goed op de hoogte van de ontwikkelingen op gebied van HaCo en scholen zich.</p> <p>3. De docenten betrekken andere vakken bij de uitvoering van het HaCo-programma.</p> <p>4. De school stelt middelen beschikbaar om een lesprogramma voor een tweede leerjaar te ontwikkelen.</p> <p>5. De school stelt docenten en een schoolleider beschikbaar voor het visiteren van andere scholen.</p>	<p>1. Docenten houden hun kennis van HaCo bij en vertalen dit naar lesactiviteiten.</p> <p>2. Docenten zijn goed op de hoogte van de ontwikkelingen op gebied van HaCo en scholen zich.</p> <p>3. De docenten betrekken andere vakken bij de uitvoering van het HaCo programma.</p> <p>4. De school stelt middelen beschikbaar om een lesprogramma voor een derde leerjaar te ontwikkelen.</p> <p>5. De school stelt docenten en een schoolleider beschikbaar voor de visitatie van andere scholen.</p> <p>6. De school stelt een schoolleider beschikbaar voor een auditcommissie.</p>
Netwerk & netwerken	<p>1. De schoolleiding onderhoudt het contact met het HaCo-bestuur.</p> <p>2. Een afvaardiging van docenten en schoolleiders nemen deel aan bijeenkomsten van havisten competent en informeren de collega's.</p>	<p>1. De schoolleiding onderhoudt het contact met het HaCo-bestuur.</p> <p>2. Een afvaardiging van docenten en schoolleiders nemen deel aan de netwerkactiviteiten van havisten competent, wisselen kennis en ervaring uit en informeren de collega's.</p>	<p>1. De schoolleiding onderhoudt het contact met het HaCo-bestuur.</p> <p>2. Een afvaardiging van docenten en schoolleiders nemen deel aan de netwerkactiviteiten van havisten competent, wisselen kennis en ervaring uit en informeren de collega's</p>

HAVISTENCOMPETENT

	Deelnemer	Gecertificeerd deelnemer	Excellent deelnemer
Netwerk & netwerken	3. De schoolleiding ontvangt een deelnemende school om feedback te krijgen op het HaCo-programma.	3. Docenten en de schoolleider nemen deel aan de visitaties van andere deelnemende scholen. 4. De schoolleiding ontvangt een deelnemende school om feedback te krijgen op het HaCo-programma.	3. Docenten en de schoolleider nemen deel aan de visitaties van andere deelnemende scholen. 4. Schoolleiders en docenten hebben in het kader van HaCo contact met het hbo en bedrijfsleven. 5. De schoolleiding ontvangt een audit commissie voor de beoordeling van het HaCo-programma voor certificering
Effecten & kwaliteit	1. Effecten van havisten competent is bij docenten en schoolleiders onderwerp van gesprek.	1. De schoolleiding maakt gebruik van een instrument om de effecten van HaCo te meten en te monitoren. 2. De schoolleiding maakt gebruik van de terugkoppeling van de hbo's over de aangeleverde havisten. 3. De schoolleiding borgt de kwaliteit van het HaCo-programma.	1. De schoolleiding maakt gebruik van een instrument om effecten van HaCo te meten en te monitoren. 2. De schoolleiding maakt gebruik van de terugkoppeling van de hbo's over de aangeleverde havisten. 3. De schoolleiding borgt de kwaliteit van het HaCo-programma.

HAVISTENCOMPETENT

7 Bijlage 2: Kwaliteitsmatrix: Indicatoren

Beschrijving van de indicatoren die meegewogen worden in het certificeringstraject van havisten competent

	Deelnemer	Gecertificeerd deelnemer	Excellent deelnemer
Visie & communicatie	<p>1. De schoolorganisatie heeft het lidmaatschap bij de landelijke HaCo stichting aangevraagd.</p> <p>2. De schoolleiding heeft het HaCo informatiepakket ontvangen en kennis genomen van het HaCo gedachtengoed.</p> <p>3. De inhoud en doelen van het HaCo-programma HaCo staat in de schoolorganisatie op de agenda.</p> <p>4. Er is een implementatie-document aanwezig</p> <p>5. Er is aantoonbaar draagvlak bij een substantieel deel van de schoolorganisatie om HaCo te gaan vormgeven.</p>	<p>1. De schoolorganisatie is lid van de landelijke stichting HaCo en staat geregistreerd als (gecertificeerd) deelnemer</p> <p>2. HaCo staat op de lessentabel of is terug te vinden in de lesprogramma's van minimaal twee jaarlagen</p> <p>3. Het HaCo gedachtengoed en de doelen zijn bekend bij de docenten die daar uitvoering aan geven.</p> <p>4. Het HaCo gedachtengoed en de doelen staan vermeld in het schoolplan.</p> <p>5. In de schoolgids wordt het HaCo programma genoemd en toegelicht</p> <p>6. Op de website van de school staat vermeld dat de school deelnemer is.</p>	<p>1. De schoolorganisatie is lid van de landelijke stichting HaCo en staat geregistreerd als excellent.</p> <p>2. HaCo staat op de lessentabel of is terug te vinden in de lesprogramma's van drie jaarlagen</p> <p>3. Het HaCo gedachtengoed en de doelen zijn bekend bij de docenten die daar uitvoering aan geven.</p> <p>4. Het HaCo gedachtengoed en de doelen staan vermeld in het schoolplan.</p> <p>5. In de schoolgids wordt het HaCo programma genoemd en toegelicht.</p> <p>6. Op de website van de school staat vermeld dat de school een gecertificeerde HaCo-school is.</p> <p>7. Op een of meerdere informatiebijeenkomsten voor de ouders wordt aandacht besteed aan HaCo.</p>

HAVISTENCOMPETENT

	Deelnemer	Gecertificeerd deelnemer	Excellent deelnemer
Visie & communicatie			8. Op de open dag wordt bekendheid gegeven aan het HaCo-programma
Onderwijs / begeleiding	<p>1. In het HaCo lesmateriaal wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van de 5 HaCo-competenties en LOB-activiteiten .</p> <p>2. Er wordt gebruik gemaakt van een methodiek om de leervorderingen van de competenties bij de leerlingen te zien en te volgen.</p> <p>3. Periodiek vinden er met de leerlingen competentie-ontwikkelgesprekken plaats.</p> <p>4. Het lesmateriaal wordt jaarlijks geëvalueerd en bijgesteld waarbij de feedback uit de visitatieverslagen en kennis uit de netwerkbijeenkomsten worden meegenomen</p>	<p>1. In het HaCo lesmateriaal wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van de 5 HaCo-competenties en LOB-activiteiten. Voor een tweede leerjaar (deelnemer) of derde leerjaar (gecertificeerd deelnemer) is een programma in ontwikkeling waaraan uitvoering wordt gegeven.</p> <p>2. Er wordt gebruik gemaakt van een methodiek om de leervorderingen van de competenties bij de leerlingen te zien en te beoordelen.</p> <p>3. De docenten die betrokken zijn bij het ontwikkelen van een HaCo-programma hebben daar met elkaar periodiek overleg over.</p> <p>4. Periodiek vinden er met de leerlingen competentieontwikkelgesprekken, wordt feedback gegeven en de competenties beoordeeld.</p>	<p>1. In het HaCo lesmateriaal wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van de 5 HaCo-competenties en LOB-activiteiten. Aan het programma wordt voor drie jaarlagen uitvoering gegeven.</p> <p>2. Er wordt gebruik gemaakt van een methodiek om de leervorderingen van de competenties bij de leerlingen te zien, te volgen en te beoordelen.</p> <p>3. De docenten die betrokken zijn bij het ontwikkelen van een HaCo-programma hebben daar met elkaar periodiek overleg over.</p> <p>4. Periodiek vinden er met de leerlingen competentieontwikkelgesprekken plaats, wordt feedback gegeven en de competenties beoordeeld.</p>

HAVISTENCOMPETENT

	Deelnemer	Gecertificeerd deelnemer	Excellent deelnemer
Onderwijs / begeleiding		<p>5. Het lesmateriaal wordt jaarlijks geëvalueerd en bijgesteld waarbij de feedback uit de visitatieverslagen en de kennis van de netwerkbijeenkomsten worden meegenomen.</p> <p>6. HaCo weegt mee in de bevorderingsbeslissing voor de deelnemende jaarlagen</p>	<p>5. Het lesmateriaal wordt jaarlijks geëvalueerd en bijgesteld waarbij de feedback uit de visitatieverslagen en kennis uit de netwerkbijeenkomsten worden meegenomen.</p> <p>6. HaCo weegt mee in de bevorderingsbeslissing voor de deelnemende jaarlagen</p> <p>7. De HaCo-competenties maken onderdeel uit van de beoordelingscriteria voor het profielwerkstuk.</p> <p>8. De leerlingen beschikken eind havo 5 over een portfolio dat zij kunnen gebruiken voor de intake of studiekeuzecheck van het hbo.</p> <p>9. De school levert jaarlijks een item voor de HaCo database</p>
Personeel & organisatie	<p>1. De docenten die betrokken zijn bij HaCo hebben een gecertificeerde school bezocht om kennis te vergaren.</p> <p>2. De docenten die betrokken zijn bij het ontwikkelen van een HaCo-programma hebben daar periodiek met elkaar overleg over.</p>	<p>1. De docenten die betrokken zijn bij het ontwikkelen van een HaCo-programma hebben daar met elkaar periodiek overleg over.</p> <p>2. De docenten zijn ervan op de hoogte dat het HaCo-programma bestaat uit zowel een vijftal te ontwikkelen basiscompetenties als uit LOB-activiteiten.</p>	<p>1. De docenten die betrokken zijn bij het ontwikkelen van een HaCo-programma hebben daar met elkaar periodiek overleg over.</p> <p>2. De docenten zijn ervan op de hoogte dat het HaCo-programma bestaat uit zowel een vijftal te ontwikkelen basiscompetenties als uit LOB-activiteiten.</p>

HAVISTENCOMPETENT

	Deelnemer	Gecertificeerd deelnemer	Excellent deelnemer
Personeel & organisatie	<p>3. De docenten zijn ervan op de hoogte dat het HaCo-programma bestaat uit zowel een vijftal te ontwikkelen basiscompetenties als uit LOB-activiteiten.</p> <p>4. De docenten zijn in staat vorm te geven aan de HaCo-competenties in lesactiviteiten.</p> <p>5. De docenten worden gefaciliteerd voor het ontwikkelen en het ten uitvoer brengen van een programma.</p> <p>6. De docenten inventariseren hun scholingsbehoefte aan de hand van wat het HaCo-programma van ze vraagt.</p>	<p>3. De docenten zijn in staat vorm te geven aan de HaCo-competenties in lesactiviteiten.</p> <p>4. De docenten worden gefaciliteerd voor het ontwikkelen en het ten uitvoer brengen van een programma.</p> <p>5. De docenten worden voorzien in hun scholingsbehoefte aan de hand van wat het HaCo-programma van ze vraagt.</p>	<p>3. De docenten zijn in staat vorm te geven aan de HaCo-competenties in lesactiviteiten.</p> <p>4. De docenten worden gefaciliteerd voor het ontwikkelen en het ten uitvoer brengen van een programma.</p> <p>5. De docenten onderhouden hun kennis en vaardigheden aan de hand van wat het HaCo-programma van ze vraagt.</p>
Netwerk & netwerken	<p>1. De schoolleiding legt contact met het HaCo-bestuur en laat zich informeren over deelname en de voorwaarden.</p> <p>2. Een afvaardiging van docenten en verantwoordelijken legt contact en bezoekt een gecertificeerde school om kennis te nemen van een HaCo-programma.</p>	<p>1. De schoolleiding laat zich informeren over de HaCo-ontwikkelingen en onderhoudt het contact met het HaCo-bestuur.</p> <p>2. Een afvaardiging van docenten en verantwoordelijken neemt deel aan het visiteren van deelnemende scholen om feedback te geven op de inhoud en uitvoering van het HaCo-programma.</p>	<p>1. De schoolleiding laat zich informeren over de HaCo-ontwikkelingen en onderhoudt het contact met het HaCo-bestuur.</p> <p>2. De schoolorganisatie neemt deel aan het visiteren van deelnemende scholen om feedback te geven op de inhoud en uitvoering van het HaCo-programma.</p>

HAVISTENCOMPETENT

	Deelnemer	Gecertificeerd deelnemer	Excellent deelnemer
Netwerk & netwerken	3. Een afvaardiging van docenten en verantwoordelijken neemt deel aan de jaarlijkse HaCo-conferentie.	3. Een afvaardiging van docenten en verantwoordelijken neemt deel aan de jaarlijkse HaCo-conferentie om op de hoogte te blijven van de landelijke ontwikkelingen.	3. Een afvaardiging van docenten en verantwoordelijken neemt deel aan de jaarlijkse HaCo-conferentie om op de hoogte te blijven van de landelijke ontwikkelingen. 4. Een schoolleider maakt deel uit van de audit commissie. 5. Schoolleiders en/of docenten kunnen gevraagd worden te deel uitmaken van ad-hoc werkgroepen en/of het geven van voorlichting over havisten competent.
Effecten & kwaliteit	1. De effecten van HaCo is onderwerp van gesprek. 2. De school laat zich in het tweede schooljaar door het HaCo-bestuur visiteren ten einde deelnemer te kunnen worden.	1. De schoolleiding heeft contact met het hbo en oud leerlingen worden gemonitord. 2. De resultaten van de oud leerlingen worden geanalyseerd op de effecten van het HaCo-programma. 3. De effecten en de kwaliteit van HaCo zijn onderwerp van gesprek. 4. De school laat zich visiteren met als doel gecertificeerd deelnemer te worden.	1. De schoolleiding heeft contact met het hbo Oud leerlingen worden gemonitord. 2. De resultaten van de oud leerlingen worden geanalyseerd op de effecten van het HaCo-programma. 3. De effecten en de kwaliteit van HaCo zijn onderwerp van gesprek met (oud)leerlingen, ouders, personeel en het hbo. 4. De school laat zich visiteren met als doel de kwalificatie excellent te bemachtigen.